rozvytku Hillsale. [Topic interest and levels of text comprehension. In K.A. Renninger, S.Hidi & A.Krapp, Eds. The role of interest in learning and development Hillsale]. NJ.

9. Schaw, G. & Dennison, R.S. (1994). *Vplyv chytats'koyi mety na interes ta z·haduvannya. Zhurnal povedinky chytannya.* [The effect of reader purpose on interest and recall. Journal of Reading Behaviour].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЩЕРБИНА Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук (доктор філософії), доцент кафедри іноземних мов Центральноукраїнського національного технічного університету.

***Наукові інтереси*:** теорія та методика навчання іноземним мовам.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHERBYNA Svitlana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy), Associate Professor of the Department of Foreign Languages of Central Ukrainian National Technical University.

***Circle of research interest*:** theory and methodology of teaching foreign languages.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2020 р.

УДК 378.015.311
DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-170-173

РОЙТЕНКО Ніна Олексіївна –
приват-доцент, старший викладач кафедри теорії музики і вокалу
Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського
ORCID:https://orcid.org/0000-0003-3598-9291
e-mail: pednauk@gmail.com

ОРФОЕПІЧНІ НОРМИ У ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ У КОНТЕКСТІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Студенти-вокалісти останнім часом все частіше звертаються з проханням до викладача включити у свою програму твори західноєвропейських авторів їх рідною мовою. Пов'язано це з тим, що починаючі співаки прагнуть у майбутньому стати професійними фахівцями в області академічного, естрадного та народного співу. У зв'язку з історичним процесом інтеграції України до Європи великого значення набувають культурні зв'язки між цими країнами. Особливо гостро ця проблема постає зараз, в епоху переходу суспільства до соціальної стабільності суспільної думки, при зростаючому престижі освіти та прагненні до високого рівня особистої культури. В сучасному суспільстві ми прослідуємо все більш зростаючу увагу дослідників у галузі освіти до застосування інтернету. Це стосується і підготовки викладача-музиканта у вищому навчальному закладі, тобто підготовки музиканта-педагога з високим рівнем професійних знань та вмінь, який володітиме високою педагогічною та духовною культурою, а також творчими здібностями. Використання сучасних інформаційних технологій, на наш погляд, дає можливість вирішувати конкретні професійні завдання. Дослідники І. Горбунова, А. Панкова на своєму багатолітньому педагогічному досвіді зробили висновок про високу ефективність застосування МКТ (музично-комп'ютерна технологія) з метою занурення майбутніх педагогів-музикантів в сучасне, високотехнологічне, інформаційне освітнє середовище для успішного використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності. Автори підкреслюють, що це відкриває перспективи до пізнання нових можливостей для творчого експерименту, розширення пізнавального кругозору студентів, оптимізації навчального процесу, щоб зробити його високохудожнім і високотехнологічним, який відповідав би потребам сучасного освітнього середовища. Використання та застосування МКТ у підготовці майбутнього педагога-музиканта забезпечує не тільки природність процесу навчання, але й викликає великий інтерес і збільшує долю та ефективність самостійної роботи студента, скорочує час на техніку орфоепічних норм у вимовлянні літературного тексту. Тому великого значення набуває відродження національних традицій, спрямованих на актуалізацію та розвиток культурного потенціалу, якій був би націлений в сторону європейського освітнього простору. Саме цього вимагає доктрина освіти в Україні. Важливого значення набуває підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів музики, що обумовлено основним завданням учителя – формуванням музично-пісенної

© Ройтенко Н. О., 2020

культури школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спираючись на досвід викладання в педагогічному університеті в галузі вокалу та на аналіз останніх досліджень з цієї проблеми таких вчених, як В. Антонюк, Н. Никонова, А. Ковбасюк, О. Косаренко, А. Коробейникова та інших, можна продовжити процес дослідження в галузі орфоепічних правил.

У дослідженнях В. Антонюка підкреслюється не тільки необхідність набуття знань орфоепії, але також і вивчення існуючої професійної термінології та наукового підходу до введення нових лексичних одиниць.

Не менш важливою є проблема вокально-художньої інтерпретації перекладених на рідну мову іноземних текстів, а також виконання мовою оригіналу. Також тут простежується момент не тільки заучування фонетичних та орфоепічних особливостей «чужого» тексту, але й оволодіння технічними прийомами, які співвідносяться з певною національною школою співу.

У цьому сенсі ми стикаємося не тільки з проблемою розуміння явищ національного вокального мистецтва як літературного феномена, але також і з труднощами вимовляння «чужого» тексту.

Як відзначає В. Антонюк, в сучасній Україні відбувається поступовий «процес громадської культурної творчості, який сприяє його взаємодії, гуманізації, а також етнологізації системи освіти, зокрема, музично-професійної».

Це дійсно потребує значної переорієнтації історико-культурного розвитку, здатного оновити смислові наповнення класичної тріади людських цінностей: освіти, культури, науки.

Ми простежили, що при вивченні пісень в оригіналі інших країн виникає проблема правильної вимови «чужого» тексту. Звідси випливає, що при вивченні матеріалу оригіналу необхідне мінімальне володіння мовознавством. Дослідник вимовних норм Р. І. Ованесов визначав орфоепію як деяку «сукупність правил усної мови, котра забезпечує єднання звукового оформлення відповідно до норм національної мови, що історично склалися та закріпилися у літературній мові».

Виходячи з цього визначення, саме такому спеціалісту необхідна ключова компетенція, пов'язана з його особистим успіхом і спрямована на розширення академічного та професійного визнання, мобільності та затребуваності. Про вдосконалення особистості висловився також і А. Маслоу, пов'язуючи це зі зміною у галузі освіти. Згідно з цією теорією, викладачу необхідно всіляко сприяти самовираженню особистості. Безсумнівно, це може сприяти особистості піднятися на більш вищий щабель самосвідомості, тобто йти через саморозвиток до досягнення творчої самореалізації. На підтвердження вищесказаного американський дослідник Г. Олпорт висловився про те, що «людині притаманний егоцентризм, який даний їй від природи. Але як тільки людина переходить на стадію розширення ЕГО і обирає образ себе, річ заходить вже не про прості природні імпульси та бажання, а про особисті прагнення людини, які відображають власне, тобто особливе». Г. Олпорт ставить в один ряд з поняттям прагнення такі терміни, як інтерес, тенденція, очікування, схильність, планування, вирішення проблем, спрямованість». Юнацтву властива цілеспрямованість у майбутнє, вільна реалізація своїх творчих потенцій.

Не даремно останнім часом у загальноосвітньому середовищі усе частіше йде мова про інтенсифікацію навчання, яка має опиратися на постійно зростаючий інтерес студентів до освіти, що в свою чергу і дає поштовх до інтенсифікації навчання – застосування методів, форм, прийомів, засобів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів.

Говорячи про вокальну підготовку студентів вищих навчальних закладів, ми розглядаємо поєднання науково-теоретичної та психолого-фізіологічної складових, спрямованих на формування професійного співака-виконавця, викладача-музиканта, його естетичних смаків, вміння проявити себе у творчій роботі як у педагогіці, так і в мистецтві. Проте, одним з негативних аспектів у творчості вокаліста, який виконує вокальний твір чужою мовою, є фактор недотримання основних правил та прийомів артикуляції, що негативно впливає на сприйняття та розуміння тексту пісні слухачами, а це може негативно вплинути на схильність, цілеспрямованість, зниження творчих потенцій вокаліста. Перед нами поставлена задача продовжити процес дослідження в галузі орфоепічних норм у співі «чужого» літературного тексту.

Мета статті – обгрунтування орфоепічних норм у творчості студентів-вокалістів у контексті слов'янських мов.

Виклад основного матеріалу

дослідження. Нашу роботу зі студентами ми завжди починаємо з формування співацького дихання, яке, як звісно, відрізняється від звичного своєю цілеспрямованістю на забезпечення фонаційного процесу. Якщо дихання при розмові витрачається і живіт ніби втягується, то при співі все відбувається трохи по-іншому: дихання утримується м'язами преса і живіт злегка виступає вперед, тобто ми можемо констатувати наступне: співаємо ми тільки на вдосі і це становище є підґрунтям успішного результату у досягненні орфоепічних норм «чужого» тексту.

У процесі роботи над твором приділяється увага логічному, але це вже окремий розділ. Ми же свою увагу акцентуємо на орфоепічних нормах трьох мов – чеської, польської та словацької. У цих мовах багато спільного. Проте чеська мова має у вимовлянні деяких букв та слів певні складності. Основна мета нашої роботи – навчити студента правильному вимовлянню чужого слова у пісні, а не вивченню мови як такої, тож для зручності ми застосовуємо транскрипцію, засновану на кирилиці.

Чому ми застосували при вивчанні популярних європейських пісень транскрипцію? Це пов'язано з тим, що тексти пісень бажано вимовляти, максимально наближуючи до оригіналу. Якщо нам потрібна будь-яка інша з європейських мов, таких як болгарська, валлійська, угорська, румунська, сербська, фінська, хорватська, іспанська, італійська та інші мови, то саме кирилиця допоможе швидко почути звучання пісні в оригіналі. Тому для активізації та інтересу ми рекомендували студенту одноразово слухати оригінал пісні, який можна було б скачати в інтернеті або прослухати на сайті, та промовляти українську або російську транскрипцію.

Таким чином, студенти швидше навчаються правильному вимовлянню. Починали ми з добре знайомих і популярних пісень, що давало можливість студентам засвоювати як нові шедеври, так і у майбутньому знайомитися з іншими досягненнями в орфоепічній галузі.

Орфоепічні норми для кожної мови – це цілий звід правил, який регулює вимовляння. Саме завдяки орфоепічнім нормам мови спів набуває красу, звучність, мелодійність. Співак, що допускає орфоепічні помилки, може викликати нерозуміння і навіть роздратування у слухачів. А оскільки ми маємо справу зі словами іноземного походження, то результат може виявитися настільки смішним, що у співака відпаде будь-яке бажання долучатися до виконання певних музичних творів.

Отже розглядаємо чеську мову і проблеми, які виникають при вимовлянні деяких букв та їх поєднань з іншими буквами. Наприклад, дві букви – ЛА ЛО ЛУ й АЛ ОЛ УЛ – формуються в гортані наступним чином: бокові частини язика торкаються останніх верхніх зубів, а кінчик язика залишається вільним, тобто між верхнім піднебінням і кінчиком язика залишається невеликий простір.

У чеській мові є свої специфічні букви: РЖ – це одна буква, яка складно вимовляється починаючими. Причина складності полягає в одночасному вимовлянні – тобто вимовляється як єдине ціле. Подолати цю складність можна багаторазовим повторенням спеціальних вправ. Наприклад: летела кржепеличка пржес тржицет, а тржи стржиберных стржехи (летіла перепілочка через тридцять і три срібних дахи).

Для ефективного вимовляння чеської вимови чеських слів необхідне багаторазове повторення цих вправ. При вимовлянні букв Л і Д язик не повинен торкатися верхніх зубів, він повинен торкатися своїм кінчиком верхнього піднебіння біля зубів. Необхідно пам'ятати, що перша буква Л в першому прикладі повинна вимовлятися так, як ми тільки що описали, а друга буква – ЛА – також у першому слові повинна вимовлятися, як ми пояснювали це у першому випадку.

Польська мова, як і чеська, має консонантні кластери, тобто послідовність з деяких приголосних без голосних між ними. Але дивує, що ці кластери, як правило, в піснях дуже рідко зустрічаються. У будь-якому разі нам не доводилося їх бачити та застосовувати. Таким чином, ми можемо констатувати деяку схожість між цими мовами. Недарма чехи вважають, що польська мова звучить як чеська у розмові людей, які страждають дефектом вимовляння. Внаслідок культурних та економічних зв'язків, які зміцнюються між сучасною Україною та Польщею, значимість польської культури в Україні стає більш актуальною. Особливих труднощів у вимовлянні польських слів ми не спостерігаємо, скоріш за все, з причини їх близькості до української, руської та чеської мов. Проте треба відзначити при читанні літературного тексту деякі особливості вимовляння таких букв зі своєрідними значками (це не стосується основних букв латиниці): a, – вимовляється як оун з рискою

зверху…, e, – як эун, f – як эув, o з рискою зверху – як у, s з рискою зверху – як шь, z з рискою зверху – як же.

Звернемося до особливостей вимови орфоепічних норм словацької мови. Словацька мова є набагато ближчою до української мови, адже багато слів – точна копія української. Вона вважається найзрозумілішою та легко вимовляємою мовою для слов'янських народів.

Тому проблема орфоепічних норм між словацькою та українською вимовою практично відсутня, тобто «що бачиш, те й читаєш». Проте існують деякі відмінності, наприклад, слово маш (имеешь). Це слово змінили чотири букви – і, є, є, а. В українській мові – маєш – слово змінила одна буква є. Слово варта (стража) – повне неспівпадіння. Українською – повне співпадіння. Слово добре (хорошо) – повне неспівпадіння, українською – повне співпадіння. Наприклад, орфоепічні норми в реченні – затанцюй сі сомноу – точно так вимовить українець, – стои вояк на варти – или – танцуй танцуй выкрупай – вимовляння не зміниться у співаючого українця. Тому орфоепічне вимовляння слів у співі словацькою мовою для українців не представляє особливих складнощів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Навчання проводилося нами з використанням спеціально розроблених різних видів і типів вправ, націлених на правильне вимовляння літературного тексту. Для ефективності вивчення літературного тексту використовувались емоції. Одним з ефективних засобів впливу на емоції та почуття студентів являється зв'язок літературного тексту з музичним – це є найсильніший стимул, що здатен проникати у глибини свідомості. Дуже важливим моментом у вивченні «чужого» літературного тексту є мовна група. Чим вона ближче, тим менше відбувається розбіжностей у нормах просодичних характеристик (наголос, висота тону, зміна тону, інтервали, паузи, агогіка тощо). Підібрані на певну фонетичну складність, вони сприяють розробці артикуляційного апарату і формують навички вимовляння. Це дозволяє співаку образно і точно відобразити різні сторони соціального життя людства у пісенній творчості.

Вивчення і виконання пісень іноземною мовою, а також запам'ятовування цілих фраз та великих пісенних фрагментів проходить набагато успішніше, аніж при зубрінні окремих слів. У нашій роботі зубріння зводилося тільки до того, щоб дати студентові відчути місце язика у ротовій порожнині при промовлянні.

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців на основі сучасних методологічних підходів, а також підвищення виконавської майстерності ставить перед музичними факультетами задачу формування майбутнього вчителя музики як творця естетичних цінностей, як носія співацької культури.

Вагомі наукові доробки у цій галузі, дослідження історичної еволюції орфоепічних норм європейських мов мають перспективу подальших досліджень.

СПІСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Р. И. Русское литературное произношение. М., 1984. С. 104–106.

2. Антонюк В. Г. Феномен украинской вокальной школы в контексте этно-культурологических проблем. Диссертация доктора культурологических наук. М., 2001. 428 с.

3. Горбунова И. Б., Панкова А. А. Компьютерная музыка: учебное пособие. СПб.: Изд. РГПУ им. А. И. Герцена. 2911. 382 с.

4. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики. М.: Музыка, 1968. 675 с.

REFERENCES

1. Аванесов, Р. И. (1984*). Rus'ke literaturne vimovlenia*. [Russian literary pronunciation]. Moskow.

2. Антонюк, В. Г. (2001*). Fenomen ukrains'koi vokal'noi schkoly u kontekstietno-kul'turologicnih nauk*. [The phenomenon of the Ukrainian vocal school in context ethno-cultural sciences]. Moskow.

3. Горбунова, Н. Б., Панкова, А. А. (1984*). Kompiuterna muzika*. [Computer music]. Leningrad.

4. Дмитриев, Л. Б. (1968). *Osnovi vokal'noi metodiki*. [Fundamentals of vocal methodology]. Moskow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РОЙТЕНКО Ніна Олексіївна – приват-доцент, старший викладач кафедри теорії музики і вокалу Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROITENKO Nina Olekseevna – Private-docent, Senior lecturer et the Department of Musik and Vocal Theory of the South Ukrainian National Pedagogical University namet after K. D. Uchinskiy.

Circle of scientific interests*:* professional traing of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2020 р.